

Mire Mladenovski

Atentat u Marseju

Ključno pitanje

U kojoj je mjeri atentat riješio problem Aleksandrove diktature?

Tema

Atentat na kralja Aleksandra je važan trenutak u historiji Jugoslavije. Taj trenutak predstavlja prekretnicu u zemlji. Atentat je bio prekriven velom tajni i postoje različite teorije o tome ko stoji iza ubojstva. Također je vrlo kontroverzna i osjetljiva tema. Osim toga, tu je i pitanje opravdanosti atentata, kao i koji su ciljevi postignuti ovim činom.

Ishodi:

Razumijevanje razloga za ubojstvo kralja Aleksandra I, kako su taj događaj shvatili oni koji su u njemu učestvovali i kakva su bila očekivanja i rezultati atentata.

- Učenici će ocijeniti razloge za ubojstvo kralja Aleksandra.
 - Analiza izvora i njihovo uspoređivanje.
 - Učenici će uvidjeti značaj ubojstva kralja za budući razvoj Jugoslavije.
-

Ciljevi

Kritičko razumijevanje složene prirode prošlosti i podizanje svijesti o kritičkom razmišljanju i multiperspektivnom pristupu u bavljenju historijskim događajima.

Uputstva za predavača

Korak 1 – Grupni rad

Zadac je poredati hronološki sedam značajnih događaja vezanih za Kraljevinu Jugoslaviju. Uz svaki događaj mora stajati datum, naziv, pisani dokument i vizuelni izvor koji se odnosi na njega.

Rad je u grupama i svaka grupa ima isti zadatak. Na taj način, svaka grupa predstavlja rezultat svoga rada pred drugim grupama.

Svaka grupa (ima ih 4 ili 5) prima isti set materijala za kreiranje vremenske prave:

- Stvaranje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca
- Atentat na Stjepana Radića
- Šestojanuarska diktatura
- Atentat na kralja Aleksandra

90
minuta

Korak 2 – Brain storming na temu Atentat

Nastavnik piše ključne pojmove dobijene na brain stormingu na tabli.

Zadatak:

1. Izraditi novinarski članak koji sadrži sve pojmove koji su zapisani na tabli.

Preporučeni video materijal za Korak 2: <http://www.youtube.com/watch?v=SrruCOZwxKA>

Korak 1

Hronološki poredaj izvora!

Koji su glavni događaji u političkom životu Jugoslaviju prije i poslije ubojstva kralja Aleksandra?

Zadatak je hronološki svrstati dokumenta na način da svaki događaj sadrži datum, naslov, tekstualni opis događaja i fotografiju

Svaka grupa (4 ili 5) dobiva isti set materijala za izradu hronološke trake.

Stvaranje Kraljevine SHS	Atentat na Stjepana Radića	Šestojanuarska diktatura	Atentat na kralja Aleksandra
1934	1929	1918	1928
			
<p>Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca stvorena je 1918. spajanjem privremene države Slovenaca, Hrvata i Srba, koja se sastojala od teritorije raspadnutog Austro-Ugarskog carstva, s od ranije nezavisnom Kraljevinom Srbijom.</p>	<p>Hrvatski političar i osnivač Hrvatske seljačke stranke (HSS), Stjepan Radić, ubijen je u Skupštini. Ubio ga je srpski političar, Puniša Račić.</p>	<p>Kralj Aleksandar I ubijen u Marseju, 9. 10. 1934. zajedno s ministrom spoljnih Francuske, Louisom Bartuom, tokom zvanične posjete Francuskoj.</p>	<p>Uspostavljena je diktatura kralja Aleksandra u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Trajala je od 6. januara 1929, kada je kralj raspustio Skupštinu i preuzeo kontrolu nad državom. Ime monarhije je promijenjeno u Jugoslavija.</p>

Korak 2

Objasni situaciju u Jugoslaviji! Objasni političku situaciju prije ubojstva kralja Aleksandra!

Zadatak je analizirati političku situaciju u Jugoslaviji 30-ih godina 20. stoljeća s gledišta kralja, ustaškoga pokreta i VMRO. Svaka grupa, pred ostalima, objašnjava različite stavove. Nakon toga slijedi diskusija. Svaka grupa (ima ih 3) dobija drugi komplet materijala.

Izvor 1

Proklamacija kralja Aleksandra, 6. januara 1929.

(...) Nastupio je čas kad između naroda i kralja ne može i ne smije biti više posrednika (...) Parlamentarni red i sav naš politički život dobijaju sve više negativno obilježje, od čega narod i država imaju za sada samo štete. Sve korisne ustanove u našoj državi, njihov napredak i razvitak cjelokupnog našeg narodnog života, dovedeni su time u opasnost. Od takvog nezdravog političkog stanja u zemlji strada ne samo unutarnji život i napredak nego i sređivanje i razvijanje spoljnih odnosa naše države, kao i jačanje našeg ugleda i kredita u inostranstvu. Parlamentarizam, koji je kao političko sredstvo, po tradicijama od moga nezaboravljenoga oca, ostao i moj ideal, počele su zaslijepljene političke strasti zloupotrebljavati u toj mjeri da je postao smetnja za svaki plodni rad u državi. Žalosni razdori i događaji u Narodnoj skupštini pokolebali su kod naroda vjeru u korisnost te ustanove. Sporazumi, pa i najobičniji odnosi između stranaka i ljudi, postali su apsolutno nemogući. Umjesto da parlamentarizam razvija i jača duh narodnog i državnog jedinstva, on, ovakav kakav je, počinje da dovodi do duhovnog rasula i narodnog razjedinjavanja. Moja je sveta dužnost da svim sredstvima čuvam državno i narodno jedinstvo. I ja sam riješen da ovu dužnost bez kolebanja ispunim do kraja. Čuvati jedinstvo narodno i cjelinu državnu, to je najviši cilj moje vladavine, a to mora biti i najveći zakon za mene i svakoga. To mi nalaže moja odgovornost pred narodom i pred historijom. To mi nalaže ljubav prema otadžbini i pijetet prema bezbrojnim dragocjenim žrtvama, koje padoše za taj ideal. Tražiti lijeka u tom zlu u dosadašnjim parlamentarnim promjenama vlade ili u novim zakonodavnim izborima, značilo bi gubiti dragocjeno vrijeme u uzaludnim pokušajima, koji su nam već odnijeli nekoliko posljednjih godina. Mi moramo tražiti nove metode rada i krčiti nove puteve... Zbog toga riješio sam i rješavam da Ustav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca od 28. juna 1921. godine prestane važiti. Svi zemaljski zakoni ostaju u važnosti, dok se prema potrebi mojim ukazom ne ukinu. Na isti način donosit će se ubuduće novi zakoni. Narodna skupština izabrana 11. novembra 1927. godine raspušta se.

Službene novine Kraljevine SHS, 6. januar 1929.

Izvor 2

Pakt balkanskog sporazuma, februara 1934.

Član 1.

Jugoslavija, Grčka, Rumunija i Turska garantiraju uzajamno bezbjednost svih svojih balkanskih granica.

Član 2.

Visoke strane ugovornice obavezuju se da će se sporazumijevati o mjerama koje se imaju preduzimati pri pojavi eventualnih slučajeva koji mogu zadirati u njihove interese kao što su isti definirani ovim sporazumom. One se obavezuju da neće preduzimati nikakvu političku akciju naspram ma koje druge balkanske zemlje koja nije potpisnica ovog sporazuma, bez prethodnog uzajamnog obavještenja, i da neće primiti na sebe nikakvu političku obavezu naspram ma koje druge balkanske zemlje, bez pristanka ostalih strana ugovornica.

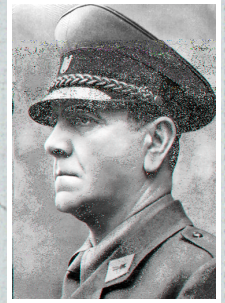
Član 3.

(...) On će biti otvoren svakoj balkanskoj zemlji čije će pristupanje biti predmet blagonaklonog ispitivanja od strane strana ugovornica i postati stvarno čim ostale zemlje potpisnice budu notificirale svoj pristanak.

Službene novine, 1934., br. 145-XXXVIII.

http://www.rastko.rs/istorija/diplomatija/pbs_s.html (19. 07. 2013.)

Ante Pavelić je bio advokat i poznat političar u Kraljevini Jugoslaviji, poznat po svojim nacionalističkim uvjerenjima, naročito o nezavisnoj Hrvatskoj. U periodu 1927–1929. bio je član Skupštine Jugoslavije, gdje je izrazio svoja uvjerenja o nezavisnosti Hrvatske. U tom

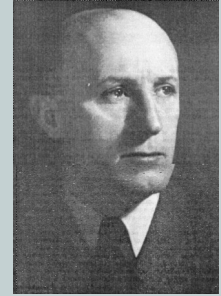

VMRO je makedonska organizacija osnovana još 1893. godine. Njena osnovna ideja je bila sticanje autonomije u okviru Osmanskog carstva, kao prelazna faza ka stvaranju nezavisne makedonske države.

Komite - vojna jedinica VMRO-a

Tokom vremena došlo je do njene podjele na dva dijela: VMRO (ujedinjena) i VMRO (vrhovistička). Dok se VMRO (ujedinjena) zalagala za stvaranje makedonske države kao države makedonskog naroda, VMRO (vrhovistička) predvođena od Vanče Mihajlova, zagovarala je stvaranje nezavisne države Makedonije kao druge bugarske države, odnosno države bugarskog naroda. To je dovelo do velikih nesuglasica između ovih dviju organizacija koje nose isto ime. Nesuglasice su praćene brojnim ubojstvima i atentatima.

Ivan (Vančo) Mihajlov

Izvor 1

Ja u potpunosti razumijem zašto su Makedonci ranije govorili o autonomiji. U to vrijeme cijela Makedonija bila je pod otomanskom vlašću; prema tome, mogla je postojati u okviru velike Turske države pod autonomnim statusom. Međutim, od 1912. mogla je samo tražiti nezavisnost, inače bi bila stavljena pod vlast tri različite strane, u tri različite države, iscjepkana kao mala Poljska. U takvom svom položaju izgubila bi cjelokupnu svoju teritoriju (...) Ne bi ponijela svoje ime ni u jednom od tri dijela – jedan bi bio Sjeverna Grčka itd. – Južna Srbija itd. (...) Makedonski pokret pridržava se ovdje izloženih ideja već duže od pola stoljeća. Oni podržavaju sve oslobodilačke krugove u inostranstvu. Mislimo da bi ideja o nezavisnoj Makedoniji i balkanskom pomirenju trebala biti prihvatljivija danas, kada se tako uporno razmatra potreba za mirom i jedinstvom u Evropi.

Македонија. Швајцарија на Балканот, Иван Михајлов, Сент Луис, 1950

Izvor 2

O čemu se radi?

Čini se da u središtu Evrope, jedva 48 sati vozom iz Lionske stanice u Parizu, postoji jedna organizacija koja je jača od države koja djeluje na toj teritoriji. Ta organizacija posjeduje svoju zemlju, svoje novine, svoju policiju i svoje sudstvo. Skuplja danak, dobija novac iz inostranstva, osuđuje na smrt prema sopstvenim moralnim vrijednostima. Ta strašna organizacija suvereno vlada jednim dijelom zemlje i oficijelna vlada ne vodi ni unutrašnju ni spoljnu politiku koja nije u saglasnosti sa shvatanjima ove organizacije. To je natjeralo Jugoslaviju da postavi bodljikavu žicu na granici i da pod stražu stavi željezničke pruge i mostove kao da su u ratnom stanju. Te i takve stvari radi Unutrašnja makedonska revolucionarna organizacija – VMRO.

Алберт Лондр, Комитацији, Тероризмот на Балканот, Скопје, Култура, 1996

Izvor 3

Saradnja s ustaškim pokretom

Aprila 1929. Makedonski nacionalni komitet pod kontrolom Mihajlova i hrvatski predstavnik potpisali su Deklaraciju o saradnji i stvaranju Nezavisne države Hrvatske i Nezavisne Makedonije, kao druge bugarske države. Zajedničkom akcijom hrvatskih i makedonskih snaga, 9. 10. 1934. izvršen je atentat na kralja Jugoslavije, Aleksandra I Karađorđevića. Bugarska vlada, na čelu s Kimonom Georgievim, krajem 1934. odlučila je raspustiti IMRO, nakon čega ova pod vođstvom Mihajlova nastavlja djelovati u inostranstvu. Bili su u vezi s nacistima i profašističkim snagama u Njemačkoj, Italiji, Mađarskoj i Hrvatskoj i djelovali su do kraja Drugog svjetskog rata.

3

, BMPO 1924 - 1934, C , 1997

Izvor 5

U svojim memoarima Ivan Mihajlov je zapisao da je Vladu Černoziemskog upoznao 1922. i da je njegovo pravo ime Veličko Georgiev Kerin. "Vlado je bio tih i izuzetno efikasan čovjek. Nije volio ljude koji piju. Nije volio žene. Volio je samoću i puno je čitao. Do savršenstva je poznao historiju Vasila Levskog i Hriste Boteva (bugarskih revolucionara). Bio je nacionalista."

: Македонија. Швајцарија на Балканот,
, 1950.

Izvor 6

9. oktobra 1934. u Istanbulu, Turska, u domu bugarskog mitropolita Andreja Veličkog, nakon ručka izašli smo na terasu da pijemo popodnevnu kafu. Oko 4 sata popodne, Mihajlov je pogledao na sat i rekao: "U ovom trenutku dogodilo se nešto što će biti fatalno za čovječanstvo! Pokrenuto je novo računanje vremena. Počinje novi kalendar, kalendar... Drugog svjetskog rata!"

Петър Ялов, Пътуване из дневниците на митрополит Андрей, глава на задграничната Българска православна църква, Ню Јорк, 1937-1972, Марскилският татент с участието на Ванчо Михайлов и ВМРО 9 октомври 1934, Софија, 2002, 19.

Izvor 7

U čast kralja Aleksandra, pismo Nikole Tesle uredniku *New York Timesa*

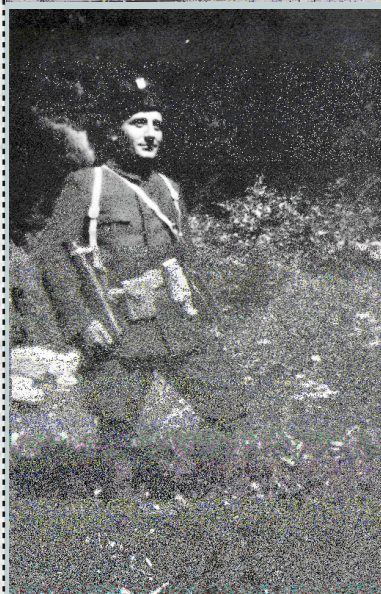
Dovoljno je rečeno o Jugoslaviji i njenim narodima. Međutim, mnogi Amerikanci imaju pogrešnu predstavu o tome, jer agitatori i politički neprijatelji šire glasine o Jugoslaviji i njenim stanovnicima, koji pripadaju različitim narodima, a svi jednako mrze tiransku vlast koja ih drži zajedno protiv njihove volje. Istina je da svi Jugoslovenni – Srbi, Slavonci, Hercegovci, Dalmatinci, Crnogorci, Hrvati i Sloveni, pripadaju istoj rasi, govore istim jezikom i dijele zajedničke ideale i tradicije.

Nakon Prvog svjetskog rata, kralj Aleksandar pružio je političko jedinstvo zemlje i stvorio bogatu i moćnu državu. Sloveni su s entuzijazmom dočekani, ali ljudima je trebalo vremena da se prilagode novim okolnostima. Ja sam rođen u Hrvatskoj. Hrvati i Sloveni nikada nisu bili u prilici da se bore za svoju nezavisnost. Srbi su bili jedini koji su se borili i izborili za slobodu, i cijena je plaćena srpskom krvlju. Svi čestiti Sloveni i Hrvati se toga sjećaju sa zahvalnošću. Oni su također svjesni da Srbi imaju najveću sposobnost i iskustvo u ratovanju i da su najbolji i najvoljniji da šalju svoje trupe u krizna vremena za državu.

Nakon što je kralj Aleksandar ujedinio Jugoslaviju, počeli su napadi političkih protivnika koji su činili sve da je unište, sijući sjeme razdora i šireći zle glasine. (...)

Nikola Tesla, *New York*, 19. listopada 1934.

Izvor 8

o natp ora č t m
m n ma
- Vlado Černoziemski
- Vlado "Šofer"
- Veličko Dimitrov Kerin
- Vlado Georgiev

Krivotvoreni pasoš
Vlade Černoziemskog

Černoziemski u
ustaškoj uniformi

Izvor 9

Ubica kralja Aleksandra je zloglasni terorista

Pobio je veliki broj onih koji su se protivili nezavisnosti Makedonije.

Beč – (AP) – Jugoslavensko poslanstvo ovdje otkrilo je da ime ubojice kralja Aleksandra nije Petar Kaleman već Vlado Georgiev Černoziemski, a on je zloglasni makedonski terorista i bivši lični čuvar Ivana Mihajlova, makedonskog revolucionarnog lidera, sada u egzilu.

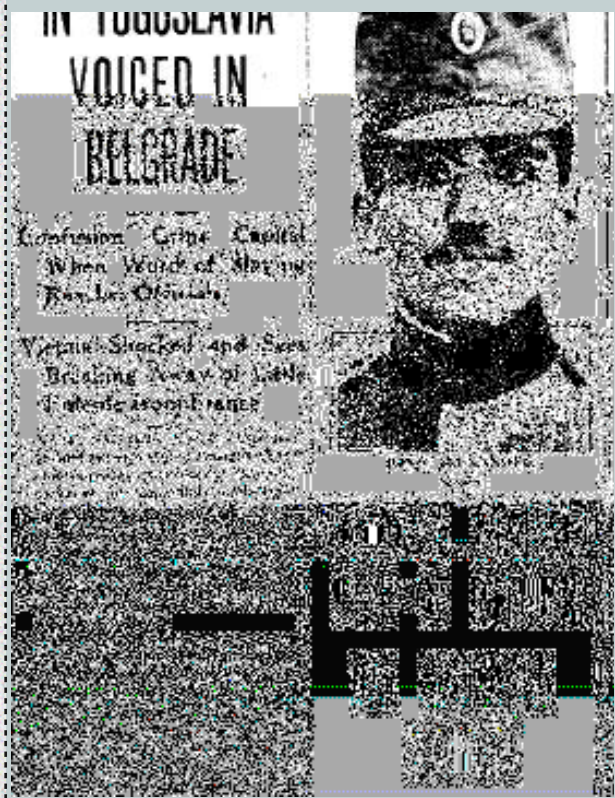
Službenici izaslanstva rekli su da je Makedonac koristio ime Kaleman kao alias. Oni su izjavili da je on (Černoziemski) pobio veliki broj onih koji su se protivili nezavisnosti Makedonije.

Rečeno je da je on ubio Hadži Inova, bugarskog agrarnog lidera 1921. (...)

(...) Prema bugarskim izvorima, 1932. Černoziemski je angažiran kao kurir tajnih poruka makedonskih revolucionara i hrvatskih terorista u emigraciji. Nedavno je radio kao instruktor u kampu Mađarskoj gdje su, prema tvrdnjama Jugoslovena, Hrvati bili obučavani da koriste bombe i puške.

Černoziemski je rođen u Kamenici, u južnoj Bugarskoj. Identificiran je, kako je saopćeno, zahvaljujući fotografijama koje je francuska policija dobila od dva bivša jugoslovenska Makedonca koji sada žive u svom rodnom kraju, a s kojima je Černoziemski ranije bio povezan.

<http://trove.nla.gov.au/ndp/del/article/10962918>

Izvor 10

Ubojica Vlado "Šofer" otkomandovan je još prije dvije godine za instruktora u Janka Pusti.

Sofija, 19. oktobar (telefonom)

Ko zna iz kojih razloga u pogledu marsejskog ubice Vlade Georgieva Černoziemskog ovdje puštaju izvjesne diverzije. Jedna od tih je vijest o nekom tobožnjem istupanju Vlade Šofera iz VMRO poslije 1932. godine. Druga je da je on čak od strane VMRO poslije 1932. ubijen. Sad se međutim ustanovilo da su obje ove vijesti proturene tendenciozno, da bi mu se prikrio trag poslije 1932. godine. Naime, on je tada prosto otkomandovan za instruktora na Janka Pusti.

Kako je poznato, još u aprilu 1929. godine u Sofiji su predstavnici terorista s Janka Puste s tadašnjim Nacionalnim komitetom, pod predsjedništvom g. dr. Staniševa, potpisali jedan ugovor. Po tom ugovoru tada je obrazovan njihov zajednički front. Ovaj njihov tadašnji ugovor tada je objavljen u formi deklaracije s potpisima obje strane. Istovjetnost težnji, metoda i ciljeva rada obiju grupa s obje strane je u štampi i na zborovima više puta isticana i podvlačena.

Politika, Beograd, 19.10.1932

Izvor 11

Atentator bugarski terorist

Naslov dnevnih novina "Winnipeg free Press", Canada

